

DOI: 10.17986/blm.1721

Adli Tıp Bülteni 2024;29(3):260-268

Suriyeli Göçmenlere Yönelik Önyargıyı Yordayan Faktörler

Factors Predicting Prejudice toward Syrian Immigrants

© Zeynep Gülüm¹, © Zeynep Belma Gölge²¹Serbest Psikolog, İstanbul, Türkiye²İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Amaç: Temel insan haklarını yok sayan ve birlikte yaşama kültürünü tehdit eden ayrımcılık ve nefret suçlarına kaynaklık eden önyargı, tüm dünyada karşılaşılan yaygın bir toplumsal problemdir. Dünya genelinde ciddi seviyelere ulaşmış olan göçmenlere yönelik önyargının yarattığı toplumsal problemlerle mücadele edilebilmesi amacıyla önyargının gelişmesine ve sürdürülmesine yol açan koşulların anlaşılabilmesi önemlidir. Bu noktadan hareketle mevcut çalışmada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik önyargısını yordayan faktörlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini İstanbul ve Hatay illerinde yaşayan farklı toplumsal kesimlerden kartopu yöntemi ile ulaşılmış 18 yaş ve üstü toplam 461 kişiden oluşmaktadır. Toplumsal baskınlık yönelimi, grupla özdeşleşme, bütünleşik tehdit teorisi ve gruplararası temas ölçeklerinin göçmenlere yönelik önyargıyı yordama düzeyi hiyerarşik regresyon analizi kullanılarak belirlenmiştir.

Bulgular: Ölçeklerden elde edilen puanlara ilişkin istatistikler değerlendirildiğinde, İstanbul örnekleminin ($\bar{x}=41,28$), gerçekçi tehdit algısı ortalamasının Hatay örnekleminin ($\bar{x}=45,06$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(458)=4,713$, $p<0,001$] düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. İstanbul örnekleminin ($\bar{x}=41,22$) sembolik tehdit algısı düzeyinin Hatay örnekleminin ($\bar{x}=43,42$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(457)=2,819$, $p<0,01$] daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Göçmenlere yönelik önyargının en güçlü yordayıcılarının gruplararası kaygı ve gruplararası temasın ne kadar pozitif algılandığı değişkenlerinin olduğu tespit edilmiştir. Tehdit algısına yönelik tüm ölçeklerde sınır ili olan Hatay'da daha yüksek puanlar elde edildiği görülmüştür. Önyargının yordayıcılarının bireysel özelliklerden ziyade toplumsal faktörlerle daha ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç: Önu alınamayan önyargıların göçmenlere yönelik ayrımcılık ve nefret suçlarının oluşumuna yol açarak adli vakalara dönüşebileceği ve geniş çaplı olumsuz toplumsal sonuçlara neden olabileceği göz önünde bulundurularak önyargının azaltılmasına yönelik toplumsal düzeyde işlev gösterebilecek geniş çaplı bir mücadele yürütülmesinin gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli göçmenler, göçmenlere yönelik önyargı, ayrımcılık, nefret suçu

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Zeynep Gülüm

E-posta: zeynepgulum@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3864-6654

Geliş tarihi/Received: 30.07.2024

Kabul tarihi/Accepted: 07.10.2024

ABSTRACT

Objective: Prejudice, which disregards basic human rights and threatens the culture of living together, is a widespread social problem encountered all over the world and is the source of discrimination and hate crimes. In order to struggle the social problems created by prejudice toward immigrants, which has reached serious levels worldwide, it is important to understand the conditions that lead to the development and maintenance of prejudice. So, the current study aims to reveal the factors that predict the prejudice of citizens of the Republic of Turkey toward Syrian immigrants.

Methods: The sample consists of 461 people aged 18/over from different social segments of Istanbul and Hatay provinces. The level of predictive power of the social dominance orientation, the group identification, the integrated threat theory and the intergroup contact scales on prejudice toward immigrants was determined by using hierarchical regression analysis.

Results: Upon evaluating the statistical data from the scales, it was found that the mean perception of realistic threat in the Istanbul sample ($\bar{x}=41.28$) was significantly lower than in the Hatay sample ($\bar{x}=45.06$), with a statistically significant difference [$t(458)=4.713$, $p<0.001$]. Similarly, the symbolic threat perception in the Istanbul sample ($\bar{x}=41.22$) was also significantly lower than in the Hatay sample ($\bar{x}=43.42$) [$t(457)=2.819$, $p<0.01$]. The strongest predictors of prejudice against immigrants were identified as intergroup anxiety and the positivity of intergroup contact. Across all threat perception scales, Hatay, a border province, exhibited higher scores. This suggests that the predictors of prejudice are more closely linked to social factors than to individual traits.

Conclusion: Considering that unavoidable prejudices can lead to discrimination and hate crimes toward immigrants, which can turn into legal cases and cause widespread negative social consequences, it is underlined that a large-scale struggle that can function at the societal level to reduce prejudice is necessary.

Keywords: Syrian immigrants, prejudice toward immigrants, discrimination, hate crime

GİRİŞ

Önyargı, “bir toplumsal grubun veya bir toplumsal gruba üyeliğine dayanarak bir kişinin olumsuz (veya daha az olumlu) değerlendirilmesi” şeklinde tanımlanmıştır (1). Önyargının davranışsal olarak kendini gösterdiği durumlarda ayrımcılık ortaya çıkmakta ve belirli bir gruba aidiyeti nedeniyle bir kişiye ve/veya gruba yönelen açık ve gözlenebilir eylemleri işaret etmektedir (2). Nefret suçu ise yasalarca tanımlanmış bir suç eyleminin (hırsızlık, yağma, yaralama, öldürme, cinsel saldırı vb.) önyargıdan kaynaklı bir motivasyon ile belirli bir toplumsal grubun temsilcisi olarak algılanan kişiye yönelen illegal eylemler olarak tanımlanmaktadır (3,4). Dolayısıyla her ne kadar adına “nefret suçu” denilmişse de nefret suçları, önyargı ile alakalıdır (5). Nefret suçunun oluşabilmesi için failin, mağduru tanıması veya ondan bireysel olarak nefret ediyor olması koşulu aranmaz. Nefret suçlarının amacı ve işlevi, öteki olarak addedilen gruba dahil olduğu düşünülen bireye maddi ve/veya manevi zarar vererek o kişinin dahil olduğu toplumsal gruba gözdağı vermektir (3).

Dış gruba yönelik önyargılardan kaynak alan ayrımcılık ve nefret suçu, farklı zamanlarda toplumsal ve konjonktürel dinamiklerden beslenerek toplumun birçok farklı kesimine yönelen bir toplumsal probleme işaret etmektedir. Ayrımcılık ve nefret suçu, bireysel ölçekte kişi üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin yanı sıra gruplar arası güven algısını zedeleyerek toplumun ayrışmasına yol açmaktadır. Temel insan haklarını yok sayan ve birlikte yaşama kültürünü tehdit eden ayrımcılık ve nefret suçları ile mücadele edilebilmesi amacıyla önyargıları oluşturan ve sürdürülmelerine katkıda bulunan koşulların tespit edilebilmesi gerekmektedir (6,7).

Literatürde bireyin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, politik görüşü, dini ve etnik kimliği gibi sosyodemografik özelliklerinin yanı sıra kimlik algısı, kendini ait hissettiği grupla özdeşleşme düzeyi, dış gruba yönelik algıları, dış grupla temas düzeyi ve temasın ne kadar pozitif/negatif algılandığı, dış grubun tarihsel anlatı, güncel politik söylem ve medya aracılığıyla nasıl resmedildiği gibi gruplararası ve toplumsal düzeyde değişkenler gibi birçok faktörün önyargı ile ilişkili olabileceği gösterilmiştir (8-12).

Göç hareketleri her ne kadar insanlık tarihi kadar eskiye dayanıyor olsa da göç hareketlerinin yoğun artış gösterdiği günümüzde öncekinden farklı olarak birçok toplumsal, tarihsel, politik ve ekonomik meseleyi yüze taşımaktadır (13). Dünyanın birçok ülkesinde yapılan araştırmalarla ortaya konulduğu üzere göçmenlere yönelik önyargı ve ayrımcılık, dünya genelinde ciddi seviyelere ulaşmıştır (14-17). İster isteğe dayalı veya gereklilik sonucu olsun göç hareketliliğinin artarak devam edeceği beklendiğinden göçün hem göç eden insanlar ve topluluklar hem de gelinen ülkenin insanları ve toplumu üzerindeki etkilerini çalışmak önem arz etmektedir (18). Göçmenlere yönelik nefret suçuna dönüşebilecek sonuçlara varabilecek olması itibarıyla göçmenlere yönelik önyargı ve ayrımcılığı yaratan ve sürdüren koşulların anlaşılabilmesi ve ortaya konulabilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'de 2011 yılından beri sürmekte olan savaş nedeniyle Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmi rakamlarına göre 27.06.2024 tarihi itibarıyla 3,1 milyonun üzerinde Suriyeli geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunmaktadır. Ev sahibi ülkenin vatandaşlarının göçmenlere yönelik tutumları, göç politikalarına verilen desteğin düzeyini, göçmenlere yönelik muameleyi ve kabulü, göç politikalarının

başarısını, göçmenlerin yaşam koşullarını ve göçmenlerin ülkeye ne derece uyum sağlayabileceklerini etkilemektedir (18). Mevcut çalışmada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik önyargı düzeyleri belirlenmeye ve bu önyargının sebepleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bireyin sosyodemografik özellikleri bireyin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumlarında belirli bir düzeyde etkisi olsa da göçmenlerin yarattığı düşünülen tehdidin ne düzeyde algılandığı ve bundan ne düzeyde kaygı hissedildiği, göçmenlerle ne sıklıkla ve hangi niteliklerle temas edildiği, göçmenlerin görsel ve yazılı basın ve yayın organlarında ne şekilde resmedildiği gibi toplumsal faktörlerin daha belirleyici olacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmanın örneklemini İstanbul (n=256) ve Hatay (n=205) illerinde yaşayan farklı toplumsal kesimlerden kartopu yöntemi ile ulaşılan 18 yaş ve üstü toplam 461 kişi oluşturmaktadır. Toplam katılımcıların %51'i kadın (n=235), %49'u erkektir (n=226). İstanbul örnekleminin %53,5'i (n=137) kadın iken Hatay örnekleminin %47,8'i (n=98) kadındır. Katılımcıların yaşları 18 ile 70 yaş arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 35,75 [standart sapma (SS)=12,1] yaşıdır. İstanbullu katılımcıların yaş ortalaması 35,73 (SS=11,8) yaş iken Hataylı katılımcıların yaş ortalaması 35,78 (SS=12,5) yaşıdır.

Katılımcıların demografik özelliklerinin yanı sıra literatürde önyargı ile ilişkili olduğu gösterilmiş bazı ölçekler de çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu çerçevede, kişinin toplumsal eşitsizlikler sisteminin sürmesine yönelik arzu düzeyini gösteren Pratto ve ark. (19) tarafından geliştirilmiş olan Toplumsal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nden en az 16, en çok 112 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi toplumsal baskınlık yöneliminin arttığına işaret etmektedir.

Kişilerin kendilerini ait hissettikleri grupla özdeşleşme düzeylerini gösteren Grupla Özdeşleşme Ölçeği, Roccas (20) tarafından geliştirilmiştir, 10 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert tipinde cevaplar içermektedir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi grupla özdeşleşme düzeyinin arttığına işaret etmektedir.

Kişilerin göçmenleri ne düzeyde tehdit algıladıkları ve kaygı hissettiklerini ölçen bütünleşik tehdit teorisi ölçekleri, Gerçekçi Tehdit Ölçeği, Sembolik Tehdit Ölçeği, Gruplararası Kaygı Ölçeği ve Olumsuz Kalıpyargı Ölçeği olmak üzere dört boyutludur. Ölçeğin geliştiricisi olan W. G. Stephan'dan izin alınarak ölçekler Türkçeye çevrilmiş ve kullanılmışlardır. Gerçekçi tehdit, iç grubun ve üyelerinin politik ve ekonomik gücüne, fiziksel ve maddi refahına yönelik algılanan tehdit türüdür. Sembolik tehdit, değerler, inançlar, normlar ve ahlaki konulara ilişkin gruplar arası farklılıklara yönelik algılardır. Her iki ölçek de tek boyutludur, 12 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert tipinde cevaplar içermektedir. Ölçeklerden alınan puanın yükselmesi kişinin algıladığı tehdit düzeyinin arttığına işaret

etmektedir. Üçüncü boyutu oluşturan gruplararası kaygı, dış-grup üyeleriyle sosyal etkileşim sırasında insanların hissettiği tehdit duygularıyla ilgilidir. Yine 12 maddeden oluşan ölçek tek boyutludur ve 7'li Likert tipinde cevaplar içermektedir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi kişinin algıladığı kaygı düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Dördüncü boyut olan Olumsuz Kalıpyargı Ölçeği'nde katılımcılardan, dış-grup üyelerinin yüzde kaçının bazı özelliklere sahip olduğunu belirtmesi istenmektedir. Ölçek, beş maddeden oluşan negatif çağrışımlı kalıpyargılar ve altı maddelik ters kodlanan pozitif çağrışımlı kalıpyargılar olmak üzere iki boyutludur; 10'lu Likert tipinde cevaplardan oluşan ölçekten alınan puanlar yükseldikçe kişinin olumsuz kalıpyargı düzeyi de artmaktadır (21).

Göçmenlerle kurulan temasın miktarını ve niteliğini belirlemeye yönelik Gruplararası Temas Ölçeği, Islam ve Hewstone (22) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, iki grup arasındaki temasın sıklığını ve niteliğini ölçen 5'er maddeden oluşmakta, 5'li Likert şeklinde yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, temasın niceliğinin daha fazla ve niteliğinin de daha iyi olduğunu göstermektedir.

Göçmenlere yönelik önyargı seviyesini belirlemek amacıyla ise Stephan ve ark. (21) tarafından geliştirilmiş olan Dış Gruplara Yönelik Tutumlar Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek de Bütünleşik Tehdit Teorisi'nin diğer ölçekleri gibi çeviri sürecinden geçmiştir. Ölçek, tek boyutludur ve 12 maddeden oluşmaktadır ve 7'li Likert şeklinde cevaplanmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe kişinin göçmenlere yönelik olumsuz tutumu artmaktadır (21).

İstatistiksel Analiz

Ölçeklerden elde edilen veriler Statistical Package for Social Sciences 23.0 ile analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi amacıyla katılımcıların demografik yapılarının anlaşılması için tanımlayıcı istatistikler, ölçek sonuçlarının veri toplanan iller arasında istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediklerini anlamak amacıyla t-test analizi, göçmenlere yönelik önyargıyı yordayıcı değişkenlerin belirlenmesi amacıyla ise hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların demografik özelliklerinin illere göre ve toplam dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin yapılan analizlerde illere göre cinsiyet [$\chi^2(1,461)=1,49$, $p>0,05$], eğitim düzeyi [$\chi^2(3,461)=1,92$, $p>0,05$] ve çalışma durumu dağılımlarının istatistiksel olarak farklılaşmadığı [$\chi^2(1,461)=2,07$, $p>0,05$] bulunmuştur. Veri toplanan illerin örneklemlerinin bu özellikler yönünden birbirleri ile kıyaslanabilecek düzeyde olduğu söylenebilir. Bireysel göç durumunun illere göre dağılımının istatistiksel olarak birbirinden farklılaştığı [$\chi^2(1,461)=47,62$, $p<0,001$] görülmektedir.

Katılımcıların illere göre politik görüş dağılımlarının istatistiksel olarak birbirinden farklılaştığı [$\chi^2(6,461)=46,17$, $p<0,001$] anlaşılmıştır. Katılımcıların illere göre dini kimlik dağılımlarının istatistiksel olarak birbirinden farklılaştığı [$\chi^2(3,461)=120,56$, $p<0,001$] tespit edilmiştir. Katılımcıların illere göre etnik kimlik dağılımlarının istatistiksel olarak birbirinden farklılaştığı [$\chi^2(3,460)=104,16$, $p<0,001$] tespit edilmiştir.

Ölçeklerden elde edilen puanlara ilişkin istatistikler değerlendirildiğinde, İstanbul örnekleminin ($\bar{x}=41,28$), gerçekçi tehdit algısı ortalamasının Hatay örnekleminden ($\bar{x}=45,06$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(458)=4,713$, $p<0,001$]

düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. İstanbul örnekleminin ($\bar{x}=41,22$) sembolik tehdit algısı düzeyinin Hatay örnekleminden ($\bar{x}=43,42$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(457)=2,819$, $p<0,01$] daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Gruplararası kaygı ölçeği ortalamasının İstanbul örnekleminde ($\bar{x}=48,70$), Hatay örnekleminde ($\bar{x}=57,19$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(453)=5,759$, $p<0,001$] daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçların gösterdiği üzere İstanbul örnekleminin katılımcılarının kendilerini ait hissettiği iç-grubun ve üyelerinin politik ve ekonomik gücüne, fiziksel ve maddi refahına (gerçekçi tehdit), yaşam tarzına (sembolik tehdit) yönelik algıladıkları tehdit

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerinin illere göre ve toplam dağılımları

	İstanbul		Hatay		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet						
Kadın	137	53,5	98	47,8	235	51,0
Erkek	119	46,5	107	52,2	226	49,0
Eğitim durumu						
İlkokul mezunu	50	19,5	48	23,4	98	21,3
Ortaokul mezunu	56	21,9	49	23,9	105	22,8
Lise mezunu	82	32,0	56	27,3	138	29,9
Üniversite mezunu	68	26,6	52	25,4	120	26,0
Çalışma durumu						
Çalışıyor	152	59,4	108	52,7	260	56,4
Çalışmıyor	104	40,6	97	47,3	201	43,6
Bireysel göç						
Evet	73	28,5	8	3,9	81	17,6
Hayır	183	71,5	197	96,1	380	82,4
Politik görüş						
Milliyetçi / Ülkücü	59	23,0	42	20,5	101	21,9
Kemalist / Ulusalçı	35	13,7	52	25,4	87	18,9
Sosyal demokrat / Liberal	39	15,2	37	18,0	76	16,5
İslamcı / Milli görüş	43	16,8	17	8,3	60	13,0
Muhafazakar	43	16,8	5	2,4	48	10,4
Sosyalist / Komünist	17	6,6	18	8,8	35	7,6
Politik görüş yok	20	7,8	34	16,6	54	11,7
Dini kimlik						
Müslüman - Sünni	206	80,5	67	32,7	273	59,2
Müslüman - Alevi	25	9,8	109	53,2	134	29,1
Herhangi bir dine inanmayan	19	7,4	16	7,8	35	7,6
Diğer	6	2,3	13	6,3	19	4,1
Etnik kimlik						
Türk	206	80,5	101	49,3	307	66,6
Arap	7	2,7	82	40,0	89	19,3
Kürt	23	9,0	7	3,4	30	6,5
Diğer	20	7,8	14	6,8	34	7,4

düzeinin ve Suriyeli göçmenlerle etkileşim kurmalarının kendileri için olumsuz sonuçlar doğurmasından duydukları endişe düzeinin (gruplararası kaygı) Hatay örneklemini katılımcılarından daha düşük olduğu söylenebilir. Dahası, olumsuz kalıpyargı ölçeğinin alt ölçeği olan pozitif çağrışimli kalıpyargıların ortalamasının İstanbul örnekleminde ($\bar{x}=-71,76$), Hatay örnekleminde ($\bar{x}=-50,37$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(449)=4,242$, $p<0,001$] daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Olumsuz kalıpyargı ölçeğinin diğer alt ölçeği olan negatif çağrışimli kalıpyargıların ortalamasının İstanbul örnekleminde ($\bar{x}=89,41$), Hatay örnekleminde ($\bar{x}=103,54$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(397)=2,385$, $p<0,05$] daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Buna göre, İstanbul örneklemini pozitif çağrışimli kalıpyargıları Suriyeli göçmenlere Hataylı katılımcılardan daha yüksek oranda atfederken, negatif çağrışimli kalıpyargıları ise Hataylı katılımcılardan daha düşük oranda atfettikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İstanbullu katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin kalıpyargısal bir şekilde davranarak kendileri için olumsuz sonuçlar yaratacaklarına yönelik tehdit algılarının Hataylı katılımcılardan daha düşük olduğu söylenebilir.

Katılımcıların Suriyeli göçmenlerle temas miktarının İstanbul örnekleminde ($\bar{x}=8,03$), Hatay örnekleminde ($\bar{x}=9,36$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(458)=3,787$, $p<0,001$] düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Temasın niteliği yönünden ise İstanbul örnekleminin ($\bar{x}=13,50$), Hatay örnekleminde ($\bar{x}=11,75$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde [$t(459)=-3,753$, $p<0,001$] daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre İstanbul örneklemini katılımcıların Suriyeli göçmenlerle temas etmeyi daha pozitif nitelendirdikleri anlaşılmaktadır.

Dış gruplara yönelik tutum ortalamasının İstanbul örnekleminde ($\bar{x}=44,95$), Hatay örnekleminde ($\bar{x}=50,39$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde [$t(458)=4,091$, $p<0,001$] düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Buna göre, İstanbul örnekleminin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumlarının Hatay örnekleminde daha olumlu olduğu söylenebilir. Katılımcıların ölçeklerden elde ettikleri puanların illere göre ve toplam dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Suriyeli göçmenlere yönelik önyargının yordanmasına yönelik yapılan 4 basamaklı hiyerarşik regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde Suriyeli göçmenlere yönelik önyargı varyansının %60 düzeyinde açıklanabildiği; açıklama düzeyi en yüksek olan yordayıcıların, tehdit algısı ve temas ölçekleri olduğu belirlenmiştir. Buna göre Suriyeli göçmenlere yönelik önyargı düzeyi bireysel olarak göç etmemiş olmak, sosyalist/komünist politik görüşe sahip olmamak, toplumsal baskınlık yönelimi, gruplararası kaygı, pozitif ve negatif çağrışimli kalıpyargılar düzeylerinin artması ve Suriyeli göçmenlerle kurulan pozitif temas düzeyinin azalması ile artmaktadır (Tablo 3).

TARTIŞMA

Mevcut çalışmada katılımcıların demografik özellikleri, toplumsal baskınlık yönelimi, grupla özdeşleşme düzeyi, gerçekçi ve sembolik tehdit algıları, gruplararası kaygı ve olumsuz kalıpyargı düzeyleri, göçmenlerle kurulan temasın miktarı ve niteliği değişkenlerinin Suriyeli göçmenlere yönelik önyargıyı yordama gücü değerlendirilmiş ve önyargı farklı boyutlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların ölçeklerden elde ettikleri puanların illere göre ve toplam dağılımları

	Hatay			İstanbul			Toplam			t	p
	n	μ	SS	n	μ	SS	n	μ	SS		
TBYÖ	204	46,09	19,92	256	41,61	18,51	460	43,60	19,26	2,492	0,013
GÖÖ	201	33,32	10,09	254	33,94	9,35	455	33,67	9,68	-0,671	0,502
Bütünleşik Tehdit											
GTÖ	205	45,06	7,56	255	41,28	9,62	460	42,97	8,95	4,713	0,000
STÖ	204	43,42	7,75	255	41,22	8,97	459	42,20	8,51	2,819	0,005
GKÖ	201	57,19	15,65	254	48,70	15,58	455	52,45	16,16	5,759	0,000
PÇKAÖ	200	-50,37	47,81	252	-71,76	59,38	452	-62,29	55,53	4,242	0,000
NÇKAÖ	200	103,53	66,11	252	89,41	57,71	452	95,66	61,90	2,385	0,018
Temas Ölçeği											
Nicelik	204	9,36	4,12	256	8,03	3,18	460	8,62	3,68	3,787	0,000
Nitelik	205	11,75	4,84	256	13,50	5,12	461	12,72	5,07	-3,753	0,000
DGTÖ	204	50,39	14,09	256	44,95	14,24	460	47,36	14,41	4,091	0,000
TBYÖ: Toplumsal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, GÖÖ: Grupla Özdeşleşme Ölçeği, GTÖ: Gerçekçi Tehdit Ölçeği, STÖ: Sembolik Tehdit Ölçeği, GKÖ: Gruplararası Kaygı Ölçeği, PÇKAÖ: Pozitif Çağrışimli Kalıpyargı Alt Ölçeği, NÇKAÖ: Negatif Çağrışimli Kalıpyargı Alt Ölçeği, DGTÖ: Dış Gruplara Yönelik Tutumlar Ölçeği, SS: Standart sapma											

Tablo 3. Göçmenlere yönelik önyargının yordayıcıları

Değişkenler	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
	B	SE B	β	B	SE B	β	B	SE B	β	B	SE B	β
Eğitim durumu	-7,24	1,60	-0,22***	-5,56	1,61	-0,17**	-3,97	1,56	-0,12*	-1,26	1,18	-0,04
Çalışma durumu	-1,94	1,41	-0,07	-1,71	1,38	-0,06	-2,29	1,33	-0,08	0,00	1,00	0,00
Bireysel göç	-5,15	1,84	-0,14**	-3,40	1,86	-0,09	-3,22	1,78	-0,09	-2,65	1,33	-0,07*
Yaşanılan şehir	-3,30	1,50	-0,11*	-2,57	1,51	-0,09	-1,72	1,45	-0,06	2,16	1,11	0,07
Ülkücü/Milliyetçi				2,86	1,76	0,08	-0,36	1,77	-0,01	-0,59	1,33	-0,02
Muhafazakar				-4,12	2,36	-0,09	-4,83	2,27	-0,10*	-2,78	1,69	-0,06
Ulusalcı/Kemalist				3,17	1,86	0,09	2,38	1,78	0,06	-0,22	1,35	-0,01
Sosyalist/Komünist				-7,72	2,78	-0,14**	-5,22	2,69	-0,09*	-4,48	2,01	-0,08*
Toplumsal baskınlık							0,18	0,04	0,23***	0,13	0,03	0,18***
Grupla özdeşleşme							0,25	0,09	0,17**	0,06	0,07	0,04
Gerçekçi tehdit										0,06	0,07	0,04
Gruplararası kaygı										0,38	0,04	0,42***
Pozitif çağrışimli kalıpyargı										0,03	0,01	0,09*
Negatif çağrışimli kalıpyargı										0,02	0,01	0,08*
Temas nitelik										-0,59	0,13	-0,21***
R ²	0,13			0,18			0,26			0,60		
F değişimi	12,21***			4,14***			14,95***			68,44***		
*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001 Standart hata beta												

Çalışmanın sonuçları incelendiğinde göçmenlere ilişkin tehdit algısı ve onlarla temasın niteliğinin ne ölçüde pozitif algılandığının neredeyse tüm değişkenlerin etkisini baskılayacak kadar önemli olduğu öne çıkmıştır. Öyle ki, gruplararası kaygı düzeyi göçmenlere yönelik önyargının en güçlü yordayıcısı olarak tespit edilmiştir. Gruplararası kaygı düzeyi arttıkça göçmenlere yönelik önyargı da artış göstermektedir. Alana dair literatür incelendiğinde önyargılı tutumun en önemli yordayıcılarından birinin gruplararası kaygı olduğunu belirten birçok çalışma görülmektedir (15,21-23).

Mevcut çalışmada göçmenlere yönelik önyargının bir diğer önemli yordayıcı olarak bulguların gruplararası temasın niteliği ile gruplararası kaygı değişkenleri arasında birbirini besleyen bir süreç bulunmaktadır. Göçmen tanıdıklara sahip olmanın minimal düzeyde pozitif etkilerinin olduğunu söylemek mümkün olsa da temasın uygun koşulları (grupların eşitliğinin sağlandığı, iş birliğine dayalı, gönüllü ve ortak hedefler etrafında şekillenmiş) (24) sağlanmadıkça temasın göçmenlere yönelik tutumlarda aksine negatif yönlü etkiler yaratabilmektedir (25). Bir çalışmada gruplararası kaygının, gruplararası temas ile önyargı arasında aracı (mediator) değişken olarak işlev gösterdiği bulunmuştur. Buna göre gruplararası temas, gruplararası kaygıyı azaltarak önyargının da azalmasına; aksi halde gruplararası

kaygının gruplararası gelişebilecek olan pozitif teması zehirleyerek temastan kaçınılmasına yol açtığı gösterilmiştir (26,27). Yapılan bir başka deneysel çalışma ile gruplararası kaygının yüksek düzeyde hissedilmesinin, dış grupla temas kurma isteğini azaltmakta olduğu ve onlara yönelik daha olumsuz tutumlarla ilişkili olduğu gösterilmiştir (15).

İlgili literatür gözden geçirildiğinde göçmenlere yönelik tutumların çoğunlukla ekonomik ve sosyal tehdit yarattıkları algısı üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır (28-31). Nitekim Türkiye’de 2021 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada Suriyeli göçmenlerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünenlerin oranı %70,3, sosyal ve kültürel yapıya zarar verdiklerini düşünenlerin oranı ise %67,1 olarak belirlenmiştir. Verilen oranların sınır illerinde diğer illere nazaran daha yüksek olduğu da belirtilmektedir (32). Mevcut çalışmada da tehdit algısına yönelik tüm ölçeklerde sınır ili olan Hatay’da daha yüksek puanlar elde edildiği görülmektedir. Ülkenin politik ortamında yaşanan gelişmelerin sorumlusu olarak farklı zamanlarda farklı gruplar işaret edilmektedir. Kimi zaman ülkenin belirli bir azınlık grubu kimi zaman ise ülkeye daha yakın dönemde katılan göçmen gruplar bu hedef göstermenin nesnesi olabilmektedir. Hedef gösterme işlevinin medya ve kitle iletişim araçlarıyla hızlıca ve kolaylıkla geniş bir kitleye ulaşabilmesi mümkün olmaktadır (33). Bu bağlamda,

herhangi bir grubun günah keçisi ilan edilmesi yoluyla gruplararası algının manipüle edilmesi kolaylaşmaktadır. Tehdit algısı ve gruplararası kaygının yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda duygusal hassasiyetin yoğunlaşması ile manipülasyon gücünün de artış kazanacağı beraber düşünüldüğünde göçmenlere yönelik önyargının sınır illerinde daha yoğun bir şekilde yaşanıyor olması mümkündür (30). Dahası, Hatay'da yaşayan katılımcıların göçmenlerle temas miktarı İstanbul'da yaşayanlardan daha fazla olmasına karşın gruplararası kaygının yoğunluğu, gruplararası temasın pozitif olarak nitelendirilmesine engel olarak göçmenlere yönelik olumsuz tutum ve önyargıya yol açtığı söylenebilir.

SONUÇ

Çalışmanın sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde önyargının bireylerin demografik özelliklerinden ziyade toplumsal ve kültürel bağlamla ilişkili, bireyin dahil olduğu toplumsal yapıdan beslenen ve o toplumsal yapının meşrulaştırılmasına hizmet ederek onu yeniden üreten sürecin bir parçası olarak değerlendirmenin daha isabetli olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla önyargıyı anlamaya ve açıklamaya yönelik çabaların, önyargının gelişmesine ve sürdürülmesine katkıda bulunan toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik boyutları her daim dikkate almasının öneminin altı çizilmelidir.

Bireylerin yaşadıkları toplumsal bağlama uyumlu olduğu müddetçe kalıpyargı ve önyargıları kullanmaya devam edecekleri (7,9,34) önü alınamayan önyargıların ayrımcılık ve nefret suçlarının oluşumuna yol açarak adli vakalara dönüşebileceği ve geniş çaplı toplumsal sonuçlara neden olabileceği unutulmamalıdır. Göçle ilişkili konulara dair siyasi anlatılar ve yazılı ve görsel medyadaki haberler dahil olmak üzere ideolojik iklim, göçmenlere yönelik tutumları etkilemektedir (8,35). Siyasi elitler, göçmenlerden gelen tehdit algısını artırmak ve kısıtlayıcı göç politikalarını desteklemek için çeşitli söylemler ve semboller kullanabilirler. Medyada göçmenlere olumsuz özellikler atfedilmesiyle onlara yönelik olumsuz tutumlar meşrulaştırılmaktadır (36). Bir çalışmada 20 farklı ülkeden elde edilen verilerle gösterildiği üzere bir ülkede yüksek işsizlik oranı, göçmen karşıtı söylemlere duyarlılığı artırmakta ve akabinde göçmenlere yönelik önyargıya yol açmaktadır (37). Türkiye'de de politik söylemde ve medyada göçmenlerin önceleri misafir olarak tanımlanarak din kardeşliği söylemi üzerinden resmedildikleri (38,39), ancak politik gelişmelerin değişkenlik gösteren ihtiyaçları doğrultusunda zaman zaman ekonomik yük ve tehdit yaratan bir grup olarak sunuldukları ve kamuoyu tarafından da bu şekilde algılanmaya başladıkları görülmektedir (28,29). Yakın zamanda Kayseri'de bir çocuğa cinsel istismarda bulunduğu gerekçesiyle başlayan toplumsal olaylarda/saldırırlarda Suriyeli göçmenlere yönelik

ayrımcılık ve nefret suçu (Suriyelilerin evleri, araçları ve işyerleri hedef alınmıştır) içeren saldırılar yaşanmıştır. Nitekim İçişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamada "vatandaşlarımız bu bölgede toplanmış, insani değerlerimize yakışmayan bir tavırla yasa dışı hareket ederek Suriye uyruklu şahıslara ait ev, iş yeri ve araçlara zarar vermiştir." denilerek yaşananların illegal olduğu belirtilmiştir (40). Yaşanan durumlar tek bir ille de sınırlı kalmamış, başka illere de sıçramıştır (41). Güncel gelişmelerin de gösterdiği üzere göçmenlere yönelik ayrımcılık ve nefret suçunun toplumsal barışı ve huzuru bozacak sonuçları göz önünde bulundurularak bu eylemlerin öncülünü oluşturan önyargıların tüm yönleriyle açığa çıkarılması ve önlenmesine yönelik çalışmalar yapılması son derece önemlidir.

Önyargının bireysel olmaktan ziyade toplumsal kurguların bir sonucu olduğunun anlaşılması (7,42) ile önyargının azaltılmasına yönelik yapılacak çalışmaların da toplumsal düzeyde işlev gösterebilecek geniş çaplı bir mücadele ile yürütülmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir. Önyargının önemli bir göstereni olan toplumsal baskınlık yöneliminin, toplumsal deneyimler ve eğitimle desteklenen toplumsallaşma yolu ile değiştirilebileceği çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (43,44).

Diğer yandan kitle iletişim araçlarının toplumsal kanaatlerin oluşumu ve sürdürülmesinde oynadıkları rol dikkate alındığında önyargının azaltılmasında da işlev gösterebilecek bir araç haline getirilmesinin mümkün olabileceği söylenebilir (14). Bu yönde yapılacak çalışmaların etkinliğinin sağlanabilmesi amacıyla devlet kurumları, insan hakları kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği halinde yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmaların medya aracılığıyla kamuoyuna genişleyen bir şekilde ulaştırılması anlamlı olacaktır. Unutulmamalıdır ki çeşitlilikle bir arada olmanın zenginliğine dair hoşgörülü bir toplumsal algının yer etmiş olduğu bir toplumsal yapılanmada, önyargılı tutumların geniş çevrelerce kabul görmesi pek de mümkün olmayacaktır (34).

Mevcut çalışmanın böyle bir toplumsal yapının oluşumuna katkıda bulunması temenni edilmektedir.

ETİK

Etik Kurul Onayı: Çalışmamızla ilgili olarak 20 Nisan 2017 tarihinde İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlığına başvuruda bulunuldu. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlığının 2 Mayıs 2017 tarih ve A-41 sayılı kararıyla araştırma izni verildi.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Zeynep Gülüm isimli yazarın "Misafir mi Tehdit mi? Suriyeli Göçmenlere yönelik Önyargının Ayırt Edici Boyutları" başlıklı Doktora Tezinin yeniden düzenlenmesi ile oluşturulmuştur.

DİPNOTLAR**Yazarlık Katkıları**

Veri Toplama veya İşleme: Z.G., Z.B.G., Analiz veya Yorumlama: Z.G., Z.B.G., Literatür Arama: Z.G., Yazan: Z.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Dovidio JF, Gaertner SL. Intergroup bias. In: Fiske ST, Gilbert DT, Lindzey G, editors. *Handbook of social psychology*. John Wiley & Sons, Inc; 2010. p. 1084-1121. <https://doi.org/10.1002/9780470561119.socpsy002029>
- Fulero SM, Wrightsman LS. *Forensic Psychology*. 3rd ed. Belmont, CA: Wadsworth; 2009. <https://search.worldcat.org/title/Forensic-psychology/oclc/181600770>
- Demirbaş T. Nefret söylemi ve nefret suçları. *D.E.U. Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2017;19:2693-2701.
- Van Kesteren JN. Assessing the risk and prevalence of hate crime victimization in Western Europe. *International Review of Victimology*. 2016;22(2):139-160. <https://doi.org/10.1177/0269758015627046>
- Ersoy U. Çağımızın pandemisi: Nefret suçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 2018;35:111-174. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52647/693636>
- Lane A. Hate crime in the EU: Prevention and restoration; 2015. Available from: <http://www.qcea.org/2015/05/hate-crime-in-the-eu-prevention-and-restoration/>
- Stangor C. The study of stereotyping, prejudice, and discrimination within social psychology: a quick history of theory and research. In: Nelson TD, editor. *Handbook of prejudice, stereotyping and discrimination*. Taylor & Francis Group, LLC.; 2009. p. 1-22. <https://doi.org/10.4324/9781841697772>
- Akrami N, Ekehammar B, Bergh R, Dahlstrand E, Malmsten S. Prejudice: The person in the situation. *Journal of Research in Personality*. 2009;43(5):890-897. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.04.007>
- Allport GW. Önyargının doğası. Nirven N, Çev. Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları; 2016.
- Güldü Ö, Dönmez A. Aşırı uçlarda siyasal tutumlara sahip üniversite öğrencilerinin bazı psikolojik değişkenler açısından karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2002;35(1):129-142. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000057
- McFarland S. Authoritarianism, social dominance, and other roots of generalized prejudice. *Political Psychology*. 2010;31(3):453-477. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2010.00765.x>
- Valentine G. Prejudice: Rethinking geographies of oppression. *Social & Cultural Geography*. 2010;11(6):519-537. <https://doi.org/10.1080/14649365.2010.497849>
- Akinci B, Nergiz A, Gedik E. Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 2015;2:58-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43299/526432>
- Esses VM, Jackson LM, Armstrong TL. Intergroup competition and attitudes toward immigrants and immigration: An instrumental model of group conflict. *J Soc Issues*. 1998;54(4):699-724. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1998.tb01244.x>
- Stephan WG, Renfro CL, Esses VM, Stephan CW, Martin T. The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *Int J Intercult Relat*. 2005;29:1-19. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.04.011>
- Zagefka H, Nigbur D, Gonzalez R, Tip L. Why does ingroup essentialism increase prejudice against minority members? *Int J Psychol*. 2013;48(1):60-68. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.729841>
- Zarate MA, Garcia B, Garza AA, Hitlan RT. Cultural threat and perceived realistic group conflict as dual predictors of prejudice. *J Exp Soc Psychol*. 2004;40(1):99-105. [https://doi.org/10.1016/S0022-1031\(03\)00067-2](https://doi.org/10.1016/S0022-1031(03)00067-2)
- Esses VM. Prejudice and discrimination toward immigrants. *Annu Rev Psychol*. 2021;72:503-531. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-080520-102803>
- Pratto F, Sidanius J, Stallworth LM, Malle BF. Social dominance orientation: A personality variable which predicting social and political attitudes. *J Pers Soc Psychol*. 1994;67(4):741-763. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.741>
- Roccas S. The effects of status on identification with multiple groups. *Eur J Soc Psychol*. 2003;33:351-366. <https://doi.org/10.1002/ejsp.151>
- Stephan WG, Ybarra O, Bachman G. Prejudice toward immigrants. *J Appl Soc Psychol*. 1999;29(11):2221-2237. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb00107.x>
- Islam MR, Hewstone M. Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived out-group variability, and out group attitude: An integrative model. *Pers Soc Psychol Bull*. 1993;19(6):700-710. <https://doi.org/10.1177/0146167293196005>
- Corenblum B, Stephan WG. White fears and native apprehensions: An integrated threat theory approach to intergroup attitudes. *Canadian Journal of Behavioural Science*. 2001;33(4):251-268. <https://doi.org/10.1037/h0087147>
- Kenworthy JB, Turner RN, Hewstone M, Voci A. Intergroup contact: When does it work, and why? In: Dovidio JF, Glick P, Rudman LA, editors. *On the nature of prejudice: fifty year after allport*. Malden, Massachusetts, USA: Blackwell Publishing; 2008. p. 278-292. <https://doi.org/10.1002/9780470773963.ch17>
- Escandell X, Ceobanu AM. When contact with immigrants matters: threat, interethnic attitudes and foreigner exclusionism in Spain's comunidades autonomas. *Ethn Racial Stud*. 2009;32(1):44-69. <https://doi.org/10.1080/01419870701846924>
- Escandell X, Ceobanu AM. When contact with immigrants matters: threat, interethnic attitudes and foreigner exclusionism in Spain's comunidades autonomas. *Ethn Racial Stud*. 2009;32(1):44-69. <https://doi.org/10.1080/01419870701846924>
- Voci A, Hewstone M. Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Italy: the mediational role of anxiety and the moderational role of group salience. *Group Processes Intergroup Relations*. 2003;6(1):37-54. <https://doi.org/10.1177/1368430203006001011>
- West K, Hewstone M, Lollot S. Intergroup contact and prejudice against people with schizophrenia. *J Soc Psychol*. 2014;154(3):217-232. <https://doi.org/10.1080/00224545.2014.888327>
- Doğanay Ü, Keneş HÇ. Yazılı basında Suriyeli 'mülteciler': Ayrımcı söylemlerin rasyonel ve duygusal gerekçelerinin inşası. *Mülkiye Dergisi*. 2016;40(1):143-184. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/37412/432816>
- Göker G, Keskin S. Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 2015;41:229-256. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikad/issue/76500/990339>
- Man F. "Günah keçileri" ya da "olağan şüpheliler" olarak Suriyeliler. *Çalışma ve Toplum*. 2016;3(50):1147-1170. <https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/2576161>
- Ünal S. Türkiye'nin beklenmedik konukları: "öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*. 2014;6(3):65-89. <https://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/643>
- Erdoğan M. Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi; 2021. <https://www.unhcr.org/tr/wpcontent/uploads/sites/14/2023/01/SB-2021-TR-MME-FINAL-19-Ocak-2023.pdf>
- Alp H. Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve ötekileştirici söylemin yerel medyada yeniden üretilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*. 2018;8(1):22-37. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekiad/issue/49306/629648>
- Walker BH, Sinclair HC, MacArthur J. Social norms versus social motives: The effects of social influence and motivation to control prejudiced reactions on the expression of prejudice. *Social Influence*. 2015;10(1):55-67. <https://doi.org/10.1080/15534510.2014.904247>

36. Messing V, Ságvári B. Still divided but more open: Mapping European attitudes towards migration before and after the migration crisis. Friedrich-Ebert-Stiftung; 2019. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/16566.pdf>
37. Matthes J, Schmuck D. The effects of anti-immigrant right-wing populist ads on implicit and explicit attitudes: A moderated mediation model. *Commun Res.* 2015;44(4):556-581. <https://doi.org/10.1177/0093650215577859>
38. Cochrane C, Neviite N. Scapegoating: Unemployment, far-right parties and anti-immigrant sentiment. *Comparative European Politics.* 2014;12(1):1-32. <https://doi.org/10.1057/cep.2012.28>
39. Özden Ş. Syrian refugees in Turkey. Migration Policy Center; 2013. Available from: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/29455/MPCRR-2013%2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
40. Uzun A. Günümüzün sosyal ve ekonomik sorunu olan Suriyelilerin mülteci ve ekonomi hukuku bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi.* 2015;1:105-120. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398236>
41. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kayseride-cocuga-cinsel-istismardabulundugu-gerekcesiyle-yakalanan-suriyeli-zanli-tutuklandi/3262946>
42. <https://medyascope.tv/2024/07/02/kayseride-baslayan-gerilim-suriyekaynakli-goruntulerle-baska-illere-de-sicradi/>
43. Reicher S. Rethinking the paradigm of prejudice. *South African Journal of Psychology.* 2007;37(4):820-834. https://www.researchgate.net/publication/258185227_Rethinking_the_Paradigm_of_Prejudice
44. Dhont K, van Hiel A, Hewstone M. Changing the ideological roots of prejudice: Longitudinal effects of ethnic intergroup contact on social dominance orientation. *Group Processes Intergroup Relations.* 2014;17(1):27-44. <https://doi.org/10.1177/1368430213497064>
45. Pratto F. Social dominance theory. In: Levine JM, Hogg MA, editors. *Encyclopedia of Group Processes and Intergroup Relations.* SAGE Publications; 2010. p. 781-784. <https://doi.org/10.4135/9781412972017>